
ŠEŘÍ SE DO OSAMĚLOSTI

ZDENĚK KOŽMÍN A JEHO BUBÁČCI

ONDŘEJ SLÁDEK

DARKENING INTO LONELINESS. ZDENĚK KOŽMÍN'S *BUBÁČCI*

The study deals with three book collections from the diaries of the Czech literary scholar and pedagogue Zdeněk Kožmín (1925–2007). The first book, *Struktury* (1995), contains his diary entries from 1975–1989, i.e. from the period of normalisation when he taught at a secondary school. The second book, entitled *Obtisky* (1998), covers the period 1990–1997. The study also includes a reflection on the reception of Kožmín's first two books by literary critics. The core of the study is the description and analysis of the third diary, which is titled *Bubáčky*. It contains Kožmín's diary entries from 1998–2002. The main thematic line of the book is Kožmín's coping with the illness and death of his wife Drahomíra, and his rendering of this reality oscillates between intimate confession and testimony. The study also deals with other themes that are important to Kožmín and related to his reflection on his old age.

Keywords: Zdeněk Kožmín; Czech literary criticism; Czech literature; Diary; Old Age; Time

Až do poloviny devadesátých let 20. století byl literární badatel a pedagog Zdeněk Kožmín (1925–2007) znám především jako literární kritik a odborník zabývající se stylistikou a teorií interpretace. V centru jeho zájmu byl zejména vztah jazyka a umělecké struktury. Potvrzují to již jeho první knižní práce věnované otázkám literárně-vědné stylistiky – *Umění stylu* (1967) a *Styl Vančurovy prózy* (1968). Kožmín se v nich zaměřil na individuální sloh vybraných autorů (Karla Čapka, Vladislava Vančury, Josefa Škvoreckého, Milana Kundery a dalších) a na objasnění hlavních stylových principů jejich děl.

V průběhu šedesátých a sedmdesátých let vypracoval specifickou interpretační metodu, jejíž výsledky označil za tzv. „zvětšeniny“. Její podstatou je průhled do individuálního stylu vybraného autora, totiž zvětšení a porovnání detailů a mikroudálostí zkoumaného literárního textu s tím, co se vyskytuje v jiných částech daného textu, nebo dokonce v jiných dílech toho samého autora. Příkladem prací, v nichž Kožmín tuto svoji metodu úspěšně použil, jsou knihy *Interpretace básní* (1986), *Zvětšeniny ze stylu bratří Čapků* (1989) nebo *Skácel* (1994).

V roce 1995 však vyšla kniha s názvem *Struktury*, která se podstatně odlišovala od veškeré jeho dosavadní odborné tvorby. Kožmín v ní nevystupuje v roli poučeného interpreta cizích textů, ale představuje sám sebe. Svě vidění a prožívání světa, umění, literatury, času a prostoru, jenž je mu vlastní. Kniha je totiž výběrem z jeho deníků, které si psal v letech 1975–1989. V tu dobu vyučoval na gymnáziu v Zastávce, kde získal místo poté, co byl na počátku normalizace z politických důvodů propuštěn z Pedagogické fakulty v Brně.

STRUKTURY. PSANÍM PROTI ZMARNĚNÉMU ČASU

Deník umožňoval Kožmínovi zachytit jeho úvahy a postřehy, ale také běh dní. Jeho záměrem nicméně bylo, aby v záznamech překračoval vše to, co je běžné a každodenní. Svě zápisky proto nevnímal jako deníky, sám pro sebe je označoval jako „naddeníky“. Jde o soubor krátkých záznamů nejrůznějších událostí a situací, zážitků z přírody, snů, vzpomínek, citátů z knih, ale především reflexí právě čtených knih, připravovaných studií a vlastních pocitů. Když pak Kožmín z těchto zápisků sestavil výbor, v předmluvě ke knize uvedl: „Ty ‚naddeníky‘ jsem si nazval pro potěšení *Struktury*. Chtěl jsem si nějak strukturovat rozdrobený čas“ (Kožmín 1995: 5).

I když v původních deníkových sešitech jsou záznamy z konkrétních dní datované, v publikované podobě datace zápisů chybí. Uvedeny jsou pouze roky, které se tak staly hlavním organizačním princi-

pem onoho normalizačního bezčasí. Co rok to jedna kapitola. Kniha má celkem čtrnáct kapitol, jež v samém závěru doplňuje Kožmínova rozsáhlejší úvaha o čase „*Ted*“ všech našich *včera*“ (ibid.: 118–128).

Když v polovině roku 1995 Kožmínovy *Struktury* vyšly, literární kritici knihu přivítali s očekáváním a s velkou pozorností. Jaromír Blažejovský si například ve svém textu nazvaném „Struktury rozdrobeného času“, jež publikoval v *Moravském demokratickém deníku Rovnost*, položil otázku po žánrové charakteristice Kožmínových deníkových poznámek. Dle něj by nejspíš mohlo jít o zcela nový útvar, který nazývá haiku v próze. Cituje přitom jeden z Kožmínových záznamů: „Začalo zase pršet, je temno, možná si rozsvítím“ (srov. Blažejovský 1995: 13).

Kromě toho se Blažejovský zmiňuje o podstatném rozměru Kožmínových záznamů, a to o stálém vědomí plynutí času, což vyvolává atmosféru nostalgie a melancholie. „Textem z drobných deníkových ‚vrypů‘,“ konstatuje Blažejovský, „prosvítá melancholický, místy až trýznivý autoportrét českého intelektuála, vzdáleného z univerzity na venkovské gymnázium a do vnitřního azylu; příběh jeho úsilí o obnovení duchovního prostoru pro svobodnou mysl a vědecké dílo“ (ibid.).

Jiří Trávníček, další z literárních kritiků, ve své recenzi *Struktur* upozornil na proměnu vztahu subjektivity a objektivity v Kožmínových deníkových záznamech. K tomu uvedl:

Póly tradiční deníkové subjektivity (romanticky sebestředného „já“) a vnějškové (objektivní) událostnosti jako by tu vůči sobě zanikaly. Nebo jako by je autor k sobě přiblížil až na takovou vzdálenost, že jedno je nuceno stát se jen odvrácenou stranou druhého. Místo „já“ písícího „o“ sobě (o sobě ve světě) se textem – jako prostupné médium – vznáší měkké vlídno vědoucí neurčitosti (Trávníček 1995: 14).

Zajímavý je také Trávníčkův postřeh, že výsledkem Kožmínovy hluboké niternosti, tíhnutí ke středu svého bytí, ke klidu a rovno-

váze, je svým způsobem deníková metafyzika, která má „tekutou“ podobu (srov. *ibid.*).

Z jiného úhlu pohledu Kožmínovy *Struktury* hodnotil Josef Chuchma. V recenzi s titulkem „Zdeňka Kožmína nekonečný zápas o plně prožitý čas“, která vyšla koncem roku 1995 v *Mladé frontě DNES*, se Chuchma pozastavuje nad určitou dvojkolejností Kožmínových záznamů. Primárně jde o subjektivně laděné zápisy, které jsou však doplňovány – různě často a různě podrobně – o poznámky týkající se významných historických, kulturních a společenských událostí. Jakkoli Chuchma přijímá Kožmínovu subjektivitu, připomíná, že jeho osobní prožívání času má někdy vliv na opomíjení některých detailů a společenských aktualit. V závěru pak nicméně konstatuje, že „[p]řes výtky je však možné Kožmínovy *Struktury* přijmout jako poctivé vyznání člověka, jehož oddanost slovu, poezii a vzdělání je vzácná a inspirativní“ (Chuchma 1995: 19).

Hodnocení ostatních literárních kritiků bylo v zásadě velmi podobné. Kožmínovy *Struktury* byly oceňovány pro hloubku svých existenciálních, literárních a filozofických reflexí. Někteří recenzenti přesto upozornili na jistou jednostrannost jeho textů, na sentimentálnost a místy až patetičnost (srov. Nejedlý 1995). Celkově vzato měla kniha značný ohlas. Ten byl nepochybně ovlivněn i tím, že jejím autorem byl známý literární badatel, navíc badatel, který v období normalizace nemohl publikovat. Výbor z jeho deníků z té doby lze proto vnímat nejen jako zprávu o jeho osobě, ale také jako specifický historický dokument.

OBTISKY ANEB JAK ZACHYTIT ČAS?

Rok 1998 byl pro Zdeňka Kožmína z publikačního hlediska nadmíru úspěšný. Vyšly mu tři knihy. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity vydala jeho přednášky o Jacquesi Derridovi; kniha vyšla pod názvem *Smysl dekonstrukce. Derridovské průřezy* (Kožmín 1998b). Nakladatelství Jota vydalo rozšířené a přepracované vydání skript z roku 1994 o české poezii od čtyřicátých let do současnosti, které Kožmín napsal

spolu s Jiřím Trávníčkem. Jde o publikaci *Na tvrdém loži z psího vína* (Kožmín – Trávníček 1998). A kromě toho nakladatelství Host vydalo pokračování Kožmínových naddeníků s titulem *Obtisky*, které představují výbor z jeho deníkových záznamů z let 1990–1997 (Kožmín 1998a).

Stejně jako *Struktury* jsou i *Obtisky* rozčleněny pouze na roky. Ty jsou navíc seskupené do dvou částí pojmenovaných „Identity“ (1990–1993) a „Kontinuity“ (1994–1997). Důvod rozdělení zápisků do dvou stejných částí po čtyřech letech je třeba hledat především v záměrném kompozičním uspořádání. Sám to později komentoval tak, že tím zrušil známý kunderovský komplex sedmičky (srov. Kožmín – Nevidalová 1998: 10). Nejen z formální podoby, ale zvláště z celkové organizace knihy je patrné, že oproti *Strukturám* jsou *Obtisky* výsledkem promyšlené autorské strategie. I když Kožmínův plán byl stejný – strukturovaností času vzdorovat proti jeho rozdrobenosti –, jsou *Obtisky* mnohem osobnější a otevřenější, než jak to bylo v případě *Struktur*.

Otázka odhalování vnitřního světa a soukromí byla několikrát tematizovaná v rozhovorech, které Kožmín poskytl po vydání *Obtisků*. V jednom z nich se například zmínil o tom, že zveřejňování deníku pro něj nebylo zpočátku jednoduché.

Kladl jsem si také otázku, proč se veřejně zpovídat. Šlo mi hodně i o sám experiment zformovat text, který byl jaksi vyluhován z vlastní krve, ale přitom by měl mít obecnější lidské existenciály. A hlavní roli přitom hrála řeč: šlo také o jemnost významových záchvěvů, o něco, co muselo být přivoláváno. Právě tohle vtiskování se do vět, do slov je čímsi sebezáchranným (Kožmín – Nevidalová 1999: 8).

Je zjevné, že pro Kožmína bylo psaní nástrojem, kterým vzdoroval unikajícímu času.

V jiném rozhovoru uvedl, že psaní je pro něj vlastně životní nutností. „Samozřejmě si však [deník] píšu stále dál,“ přiznal Kožmín a pokračoval, „mé psaní přesahuje a také vždy pře-

sahovalo knížku. Já si tak zachycuji čas, víte? On strašně uniká. Místo abych chodil na divoké kachny, pěstuji si divoké psaní“ (Kožmín – Nevidalová 1998: 10).

Je sice pravda, že deník si Kožmín psal sám pro sebe, při přípravě knihy ale myslel cíleně na čtenáře. Své záznamy vybíral, seškrtoval a třídil. Text skládal tak, aby zachoval nejdůležitější zážitky a události žitého a zapisovaného roku.

Připadal jsem si vždycky, když jsem to přetavující „resumé“ času dělal, jako malý démiurg, který zaklíná hodiny, dny, měsíce do jakési vlastní galaxie. Toužil jsem víc vědomě být. Především jsem si byl jakýmsi střihačem svého filmu, vše jsem ponechal v deníkové autenticitě. Chtěl jsem si uchovat svá dávná (Kožmín – Nevidalová 1999: 8).

Literární kritika přijala *Obtisky* stejně vlídně jako *Struktury*. Recenzenti se zabývali Kožmínovými východisky a zdroji, upozorňovali na kontinuitu jeho myšlení, na situaci po pádu komunismu, na jeho badatelské a univerzitní aktivity, ale rovněž na reflexi vlastní tělesnosti a blížícího se konce tisíciletí (srov. Rambousek 1998; Burián 1998). Přesto byli tací, kteří upozornili na to, že *Obtisky* svědčí o paradoxní situaci, do níž se Kožmín dostal. Na jednu stranu totiž může působit na vysoké škole a svobodně přednášet, stále více se však uzavírá do sebe. Prostřednictvím slov kolem sebe vytváří vrstvu, přes kterou se k němu lze dostat jen velmi obtížně (srov. Chuchma 1998; Vitvar 1998).

BUBÁČCI: ZÁVĚR (NAD)DENÍKOVÉ TRILOGIE

V závěrečných pasážích *Obtisků* Kožmín uvádí, že má připravené další sešity pro roky 1998 a 1999. Deníky si tedy psal dál a počítal i s tím, že z nich po určité době opět vytvoří knižní výbor. Pracovat na něm začal na konci léta roku 2003. Plánovaný cyklus naddeníků se mu

ale již bohužel nepodařilo dokončit. Důvodem byla nemoc a následná hospitalizace v Hospici svaté Alžběty v Brně. Po Kožmínově úmrtí (2007) se záměru vydat jeho deníkové záznamy z let 1998–2002 chopil Jan Tlustý. Výsledkem jeho edičního zpracování je publikace nazvaná *Bubáčky. Naddeníky 1998–2002*, kterou v roce 2020 vydalo nakladatelství Host.

Název knihy odpovídá Kožmínově intenci a původní volbě. Titul knihy odkazuje ke Skácelově básni „Vyhledávání pavučin“ ze sbírky *Kdo pije potmě víno* (1988), v jejímž úvodu se básník zmiňuje o truchlivých bubáčcích, kteří si „bydlí v pařezech / a žijí si tam tak / jako by čas byl dosud dřevěný / [...]“ (Skácel 2008: 281). Snaha nalézt analogii mezi Skácelovým světem bubáčků a způsobem života Zdeňka Kožmína a jeho ženy Drahomíry, kteří se s postupujícím věkem stále více uzavírali do svého vlastního světa, jistě není od věci. Zůstaňme však v rovině básnického vyjádření. Skácelův text má v první řadě funkci úvodního motta celé knihy. Ta je pak dedikovaná právě památce autorovy ženy Drahomíry.

Z formálního hlediska je kniha uspořádaná stejně jako předchozí dva svazky naddeníků. Jednotlivé zápisy jsou roztrženy podle roku svého vzniku. Kniha je navíc rozšířena o ediční poznámky, kalendárium života a díla Zdeňka Kožmína, fotografickou přílohu a ediční komentář. Jeho autor, Jan Tlustý, v něm uvádí, že záznamy z let 1998–2002 si Kožmín „zapisoval do dvaceti čtyř linkovaných sešitů formátu A5 v pevné vazbě (pro úplnost: záznamy si vedl až do dubna 2004 a nachází se v dalších šesti sešitech)“ (Tlustý 2020: 323).

Svůj třetí naddeník – *Bubáčky* – začal Kožmín připravovat tím způsobem, že některé své texty nechal přepsat a dále s nimi pak pracoval. Vyškrtával je, měnil slovosled vět, doplňoval synonyma, určité pasáže přeformuloval. Je nepochybné, že Kožmín své zápisy upravoval do podoby literárních textů. Zmínil se o tom i Tlustý ve svém edičním komentáři: „O snaze stylizovat *Bubáčky* jako literární text ostatně vypovídají i úvodní a závěrečné záznamy každého roku, které jsou zpravidla bilanční, výhledové nebo vypointované“ (ibid.: 323–324).

Bubáčci programově navazují na *Struktury* a *Obtisky*. Je tedy pochopitelné, že se do značné míry shoduje i tematické zaměření vybraných deníkových zápisů. Kniha je opět koláží osobních reflexí, záznamů různých událostí individuálního, kulturního, historického a společenského charakteru, komentářů literárních i filozofických textů, citátů, aforismů nebo veršů.

Jeho záznamy vypovídají o tom, jak si stále více uvědomoval svou tělesnost, své stárnutí a s tím spojené ubývání sil. Nepsal však jen o sobě, ale také (nebo možná spíše především) o své ženě Drahomíře. Ta se od konce devadesátých let potýkala s řadou zdravotních problémů, jimž nakonec 11. listopadu 2002 podlehla. Kožmínovi *Bubáčci* jsou tak ojedinělým záznamem vztahu dvou lidí, manželů, jejichž život se postupně mění v loučení a odcházení z tohoto světa. Kolem této centrální tematické linie je několik dalších témat, která jsou pro Kožmína důležitá. Opakovaně se k nim vrací a snaží se je znovu a lépe uchopit slovy.

VYBRANÁ TÉMATA *BUBÁČKŮ*

Pokusíme-li se témata, kterým Kožmín věnoval pozornost, utřídit a seskupit do větších celků, vystačíme si v podstatě se třemi skupinami. První zahrnuje skutečnosti, které byly součástí Kožmínova intimního a soukromého světa: domov, vzpomínky na dětství a na rodiče, brněnský byt, dům v Kunštátě, četba, deník, sebereflexe, manželka Drahomíra. Druhou skupinu tvoří témata týkající se veřejného života: výuka na univerzitě, odborné přednášky, setkávání s přáteli a kolegy, konference. Do třetí skupiny lze pak zařadit témata filozofická, metafyzická a náboženská: čas (tj. reflexe minulosti, přítomnosti i budoucnosti), Bůh, lidský sebepřesah, konečnost a smrt. Všechny tři skupiny si lze představit jako tři různé okruhy Kožmínova světa, které se protínají a v jejichž středu je on sám – jeho já.

K některým konkrétním tématům z Kožmínova soukromého kruhu a k jeho reflexi času se nyní budeme věnovat detailněji.

DOMOV

Domov je pro Kožmína symbolem jistoty a bezpečí, úkrytem před vnějším světem, se kterým se neustále vyrovnává. V jeho pojetí není domov jen konkrétní místo, do kterého se vrací a kde je mu dobře, ale *de facto* jakýkoli prostor, ke kterému si vytvořil osobní vztah. Šťastným domovem a úkrytem je tak nejen vlastní byt, ale i vzpomínky na dětství, na rodiče nebo psaní deníku.

Jsem v našem brněnském bytě na Kounicově ulici najednou sám. Do města plného prázdnot a prázdného šumem motocyklových nedělních závodů (kdysi dávno jsme na ně také chodívali) se mi nechce a rád bych dál a dál studoval a psal, ale jaksi jsem náhle těžce unavený. Brzy se začne stmívat. Vakuum je třeba doslova přežít (Kožmín 2020: 93).

Stále nejvíc dychtím zůstat v úkrytech svého dětství, bílých čistých sněhů svých návsí, svých lesů... (ibid.: 16).

Zase bych se chtěl do svého Deníku ukrývat jako do vlídná a upřímná. V širém světě fouká drsno (byť i uzdravující) [...] (ibid.: 14).

ČETBA

Čtení literatury, odborných a filozofických textů bylo Kožmínovou hlavní životní náplní a doslova vášní. V denících si četbu průběžně komentoval, plánoval, čemu se chce ještě věnovat. V *Bubáčcích* se zmiňuje například o knihách Jacquese Derridy, Paula Ricoeura, Milana Kundery, vrací se k Aristotelovi, dílům Jana Patočky, Emanuela Rádlá, Jana Lukla Hromádky a dalších.

Obrovská touha přečíst si něco z proroků... (ibid.: 16).

Moje léto bude Franz Kafka (ibid.: 23).

DENÍK

Kožmín si deníky psal mnoho let a poměrně soustavně. Stránky linkovaných sešitů mu poskytovaly prostor pro usebrání, útěchu i sebe-reflexi, prostor, ve kterém se cítil nejsvobodnější.

Dokud jsem živ, píši vlastně testament: a testor znamená jsem svědkem, zapřísahám se. Chci být ve svých denících především svědkem tíhy, která naléhá, žádá, rozkazuje, ale i prosí... (ibid.: 92).

Je večer tísně, ale zároveň trvá strašlivá touha dál psát směrem, který slibuje ponořování do člověka, do dějin, do věcí lidsky osvobozujících (ibid.: 58).

SEBEREFLEXE

Sebereflexe je základní substancí Kožmínových deníkových záznamů. Vedle popisů intimních pocitů vlastní síly i nedostatečnosti, přání, obav a nejistot si v *Bubáčcích* dává úkoly, jak překonat své strachy. A to jak ty, které se týkají jeho tělesné stránky, tak odborné práce.

Chci obstát – rádlovsky, vančurovsky, čapkovsky, holanovsky, derridovsky – v čase onoho stále svítivějšího fin de millénaire (ibid.: 13).

Co je hlavní? 1. Přestat se bát. 2. Naslouchat druhým. 3. Pokračovat žít. 4. Počkat trpělivě na velkou lásku. 5. Dát své já do závorcky. 6. Prosit o milost, právě hlavně o tu Boží. 7. Rezervovat si sedmičku pro štěstí a krásnou náhodu (ibid.: 27).

Vůbec nevím, jak mám žít? Jak jenom být? (ibid.: 117).

Být úplně malý, ubohý, pouze jsoucí (ibid.: 142).

Těžko se jaksí už žije (ibid.: 143).

Je slunečné nedělní odpoledne. Mám pocit krásné marnosti (ibid.: 145).

Chtěl bych být v tichém zapadání slunce u jediné trati a na jediné polní cestě své jediné zářijové krajiny kousek od Zastávky, kousek od Pálavy, kousek od tesknosti (ibid.: 35).

ČAS

„Kladu si otázku,“ uvedl Kožmín v úvaze „*Ted*“ všech našich *včera*“, která je součástí jeho prvního deníkového výboru *Struktury*, „jaký čas se to vlastně do našich přítomných vteřin vtiskuje?“ (Kožmín 1995: 118). Čas je v jeho pohledu z podstaty personalistický, což znamená, že prožíváme a následně vzpomínáme na „náš“ čas – čas dětství, mládí atd. Kožmín se mnohokrát věnuje různým typům času. Času, který je „plný“, který je prožit, kdy si uvědomujeme svůj život a bytí, ale také času, který je nevyužitý, zapomenutý. V *Bubáčcích* Kožmín více než kde jinde tematizuje čas svého stáří.

Jako bych se octl mimo čas, ale asi to potřebuji, abych si trochu odpočinul (ibid.: 13).

Čas nemá vrchol, je stále otevřen (ibid.: 86).

Čase, podepři mě odvahou být! Být je stále těžší. Tího, jako bys už byla všude. Kam sáhnu, zase hlavně ty (ibid.: 91).

Máme čas Bohem darovaný (ibid.: 113).

MANŽELKA DRAHOMÍRA

A na závěr osoba nejbližší: manželka Drahomíra. Byla klasickou filoložkou, anglistkou a rusistkou. Se Zdeňkem Kožmínem se seznámili

v roce 1949 na konferenci pořádané křesťanskou organizací YMCA v Horní Čermné. Svatba se konala o tři roky později. Jejich manželství zůstalo bezdětné.

Mé ženě není dobře... nevíme, co dělat. Venku mrzne i mrholí... (ibid.: 61).

V noci jsem se chodil dívat, zda Drahunka dýchá: její stav byl kritický (ibid.: 63).

Když Drahomíra není doma, všechno jako by ztrácelo smysl. Jsme ukotveni osudem k společnému času (ibid.: 68).

Jinak je mi těžko z náhlé drtivé virózy, ze stárnutí, z osamělosti, z vytrhávání zubů, z Drahunčina srdíčka, které si ale dalo říct. Třese se jako svíčka ještě z Vánoc... (ibid.: 17).

Říkám Drahomíře, že už jsme sami, ale že se naštěstí můžeme společně kamsi vzpínat... Začíná naše nejtěžší životní údobí (ibid.: 21).

Ach. Bože, jak budeme žít? (ibid.: 30).

Šeří se do osamělosti. Jak asi zurčí voda v šeptajících fontánách onkologie! Možná se tu prochází krásná duše tvé ženy a už se nemusí bát smrti. Možná je vystouplá celá Pálava do nahosti pravdy! A tu pravdu rýsují i nespočetní havrani, co bydlí na Žlutém kopci. Svět se stále nachází i přes smrt (ibid.: 288).

ZÁVĚR

Kožmínova kniha *Bubáčci* je zdánlivě jen jedním z dalších svazků naddeníkové trilogie, ve kterém autor odhaluje sám sebe a svůj

vnitřní svět. Svůj postoj ke světu, literatuře, Bohu, milované ženě, práci a přátelům. Při detailnějším čtení se nicméně ukazuje, že jde o publikaci, která je ještě intimnější a osobnější, než jak tomu bylo v případě obou předchozích naddeníků – *Struktur* a *Obtisků*.

Ve svých záznamech je Kožmín mnohem křehčí a rozjitřenější. Jen velice těžce se vyrovnává s nemocí a úmrtím své ženy, přičemž jeho podání této skutečnosti osciluje mezi důvěrným vyznáním a zpovědí. Usilovně se snaží vzdorovat neúprosně ubíhajícímu času a zapomnění, a to i za cenu toho, že se stále více uzavírá do svého vnitřního světa. Světa, ve kterém se „šeří do osamělosti“, který je plný tíhy, nostalgie a tesknoty po minulém.

Tento únik k sobě samému (neboť pouze v usebrání nachází útěchu) však v žádném případě neznamena, že by Kožmín odmítal vnější svět. Naopak se o něj zajímá a fascinuje ho – ve všech jeho (post)moderních projevech a podobách. Jen pro konfrontaci s ním potřebuje – jak také potvrzuje v *Bubáčcích* – mnohem více času a sil.

doc. PhDr. Ondřej Sládek, Ph.D.

Katedra českého jazyka a literatury

Pedagogická fakulta Masarykova univerzita

Poříčí 7

603 00 Brno

osladek@ped.muni.cz

Při práci na textu byly využity zdroje/služby výzkumné infrastruktury Česká literární bibliografie (kód ORJ: 90136).

PRAMENY

KOŽMÍN, Zdeněk

1995 *Struktury* (Brno: Rovnost)

1998a *Obtisky* (Brno: Host)

1998b *Smysl dekonstrukce. Derridovské průřezy* (Brno: Masarykova univerzita)

2020 *Bubáčky. Naddělníky 1998–2002*; ed. Jan Tlustý (Brno: Host)

KOŽMÍN, Zdeněk – NEVIDALOVÁ, Šárka

1998 „Psaní má zachytit unikající čas“; *Svoboda* (Ostrava) 8, č. 262, 9. 11, s. 10

1999 „Propadl jsem hrdlem Franzi Kafkovi: Rozhovor se Zdeňkem Kožmínem“; *Tvar* 10, č. 5, 4. 3., s. 8

KOŽMÍN, Zdeněk – TRÁVNÍČEK, Jiří

1998 *Na tvrdém loži z psiho vína. Česká poezie od 40. let do současnosti* (Brno: Jota)

LITERATURA

BLAŽEJOVSKÝ, Jaromír

1995 „Struktury rozdrobeného času: ‚Chci být silný něhou‘, zapsal si Zdeněk Kožmín o prázdninách 1984“; *Moravský demokratický deník Rovnost* 5, č. 150, 28. 6., s. 13

BURIÁN, Roman

1998 „Vrpy ke každému dni zvané Obtisky odrážení naší dobu: Kniha literárního vědce Zdeňka Kožmína vyšla v nakladatelství Host“; *Rovnost* 8, č. 188, 13. 8., s. 10

CHUCHMA, Josef

1995 „Zdeňka Kožmína nekonečný zápas o plně prožitý čas“; *Mladá fronta DNES* 6, č. 294, 16. 12., s. 19

1998 „Zdeněk Kožmín se trvale ocitá na skřípci mezi okamžikem a věčností“; *Mladá fronta DNES* 9, č. 164, 16. 7., s. 17

NEJEDLÝ, Jan

1995 „Lze-li žít textem...: Úžasem proti nicotě“; *Nové knihy*, č. 33, 6. 9., s. 2

RAMBOUSEK, Jiří

1998 „Snad cosi hezkého v životě ještě čeká“; *Tvar* 9, č. 18, 29. 10., s. 21

SKÁCEL, Jan

2008 „Vyhledávání pavučin“; in idem, *Básně II*; ed. Jiří Opelík (Třebíč: Blok), s. 281–282

TLUSTÝ, Jan

2020 „Ediční komentář“; in Zdeněk Kožmín, *Bubácci. Naddeníky 1998–2002*; ed. Jan Tlustý (Brno: Host), s. 323–325

TRÁVNÍČEK, Jiří

1995 „Deníkové vrypy mezi textem a nebem“; *Lidové noviny* 8, č. 211, 9. 9., příl. Nedělní LN – Národní 9, č. 36, s. 14

VITVAR, JAN H.

1998 „Kožmínovy otázky identity a kontinuity“; *Právo* 8, č. 245, 19. 10., s. 10